

гносеологічних, антропологічних, суспільно-політичних, етичних, богословських знань, що знайшли своє відображення в тексті. Вона придатна для вичленування понятійно-категоріального апарату тогочасної релігійно-богословської думки.

На основі кількісно-статистичного аналізу «Бджоли», а саме представлених тут персоналій античних авторів, стає наочним факт найширшого знайомства давньоруського читача зі здобутками античної гуманітарної науки. Набуває доказовості факт органічної рецепції українським християнством найкращих зразків світової релігійної й філософської думки, що свідчить про суто європейський характер вітчизняної християнської культури.

1. Семенов В. Древняя русская Пчела по пергаменному списку // Сборник Отделения русского языка и словесности АН. – 1893. – Т. 54. – № 1. – 444 с.

Чекаль Людмила Анатоліївна
Київський Національний Університет технології та дизайну

ГЕНЕЗА САМОУСВІДОМЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СПІВСТАВЛЕННЯ АНТИЧНОЇ МІФОПОЕТИКИ З УКРАЇНСЬКИМ ГЕРОЇЧНИМ ЕПОСОМ

Розмежування між людськими якостями як глибинними метафізичними регулятивами людської поведінки, з одного боку, та якостями, породженими самими міжособистісними стосунками чи характером людини, – з іншого боку, – в античній міфології є досить розмитим. В поемах Гомера й Вергілія, трагедіях Софокла й Евріпіда, давньогрецьких міфах і переказах грандіозні події, великі подвиги та великі злочини виникають через емоції й пристрасті, що були спровоковані в людях та героях богами для реалізації певної мети.

В античних міфопоетичних творах очевидною є закономірність: якщо боги хотіли спонукати людей до певних дій, вони породжували в них ту чи іншу пристрасть. В давньогрецьких трагедіях кожна згубна чи благородна пристрасть врешті-решт виявляється спрямованою богами. А з іншого боку, в емоційних виявах людина здійснює акт екзистенції, розсуває рамки свого наявного просторового-часового буття і проривається в сферу трансцендентного. При цьому не всі конкретні пристрасті розцінювались як такі, що спрямовані втручанням в людську долю богів («Іліада», міф про Алкесту).

В давньогрецькому суспільстві доби Гомера людина поціновується не тому, що вона схожа своїми рисами на богів. Ці риси, як доводять міфи, часто просто жажливі. Вона цінується не тому, що виконує заповіді богів – цих заповітів у цілісному вигляді просто не існує. Людина цінна на стільки, наскільки вона за життя догоджала богам димом від жертовних тварин. Її вартісність визначалась походженням. Так, Ахілл, будучи сином земного чоловіка Пелея і морської богині Фетіди, мав напівбожественне походження. А. Гектор був милий богам, бо завжди приносив їм, особливо Зевсові, приємні дари. В ході дискусій між собою боги в «Іліаді» кілька разів дають

характеристики людям, при чому, не тільки окремим особистостям, але й людському роду в цілому, виділяючи як особливу рису людський розум. Останній виступає тут водночас і як вічна космічна сила, яка охоплює весь видимий і невидимий світ.

Давньогрецький епос змальовує ідеальну дійсність та ідеальних героїв, він монументальний. В багатьох українських історичних піснях і баладах теж змальована ідеальна дійсність і діють такі ж ідеальні герої, хоч і під історичними іменами та прізвищами (наприклад, Семен Палій). Дослідники пов'язують український героїчний епос з такими важливими факторами, як формування української народності, національно-визвольні прагнення українського народу, самопізнання народних мас, формування національної культури. Вони розглядають героїчний епос як вмістилище знань народу про самого себе, про свою національну культуру. На цих засадах вибудовував свої дослідження епосу К. Гуслистий, а пізніше, в 90-х роках ХХ століття про це пишуть В. Безверха, В. Логвин, С. Козак.

Процес засвоєння українцями їхньої героїчної свідомості наводить на думку, що внаслідок участі у спільній історичній долі вони значно раніше, ніж про це звикли судити, зазнали процесів інтеграції національної свідомості, які романтизм лише висвітлив і підсумував. Кілька нових штрихів до вивчення українського епосу додали сучасні вчені української діаспори. Так С.Козак досліджує український епос у його порівнянні з європейським романтизмом, а М. Кас'ян розглядає роль дум у формуванні релігійного світогляду українців.

Під різними кутами зору український героїчний епос досліджували І. Срезневський, О. Бодянский, М. Максимович, О. Потєбня, І. Франко, М. Драгоманов, М. Колесса, П. Житецький.

Думами та українськими історичними піснями цікавились також зарубіжні дослідники ХІХ – початку ХХ століть: болгарський та російський історик М. Дринов, австрійський та словацький славіст Ф. Миклошич, словацький поет і дослідник Л. Штур, хорватський філолог – славіст В. Ягич.

Співвідношення народних дум і народних голосінь як літературного жанру досліджував український мислитель Г. Нудьга. Він застосовував порівняння дум та голосінь в широкому історико-літературному контексті, підкреслюючи, що епос багатьох народів виявляється генетично пов'язаним з плачами та поховальними голосіннями. За приклад зв'язку українського епосу та грецьких міфологічних поем можна взяти плачі за Патроком, Гектором та Ахіллом в «Іліаді» Гомера. Цей контекст розвивали також М. Максимович, Ф. Колесса та М. і З. Лановики. Пісні-плачі, які тягнуться вглиб до часів Київської Русі, можливо, були перехідною ланкою між голосіннями і думами як окремими жанрами, виробленими українцями в боротьбі з іноплеменною експансією.

Досліджуючи специфіку дум в історико-генетичному контексті, можна виявити в них і генезу світоглядних уяв та закономірності розвитку останніх. В рамках того світогляду, за яким суттю людського життя виступало страждання, драматичні події сприймалися як вияв вищої закономірності, в умовах якої людина змушена існувати, і які складають її природу. Такими є покірне сприйняття страждання та спів про страждання.

Але початкова розгубленість, розпач та безпорадність поступово відсувались в світогляді і соціальних діяч на задній план. Відбувалася мобілізація соціальних і духовних сил, зумовлена прагненням до активного протистояння, до боротьби. Ідеалом починає виступати мужній герой-захисник, який вийшов з самих мас, зберіг їх традиції, ментальність і духовність.

1. Аристотель. Поэтика. – М.: Азбука, 2000. – 348 с.
2. Безверха Г., Логвин В. Світоглядні орієнтації в усній творчості українського народу. – К.: ІСДО, 1995. – 159 с.
3. Гомер «Іліада». – М.: Просвещение, 1987. – 399 с.
4. Гуслистый К.Г. К вопросу об исторических условиях возникновения украинских дум // Основные проблемы эпоса восточных славян. – М.: АН СССР. – С. 240-249.
5. Драгоманов М.П. Вибрані твори в трьох томах, чотирьох книгах. – К.: Знання, 2007. – Т. 1, кн. 2. – 272 с.
6. Житецький П. Вибрані праці. – К.: Наукова думка, 1987. – 327 с.
7. Козак С. Від гердеризму до сучасної національної свідомості // Народна творчість та етнографія 2007. – № 1. – С. 110-115.
8. Колесса Ф. М. Мелодії українських народних дум. – К.: АН УРСР, 1969 – 591 с.
9. Максимович М. Українські народні пісні. – К.: Дніпро, 1973. – 118 с.
10. Нудьга Гр. Український поетичний епос (Думи). – К.: Знання, 1971. – 64 с.

Гуцуляк Олег Борисович
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДВІ ІСТОРІОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ В ДАВНІЙ РУСІ: ЛІТОПИС І СЛОВО (ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ)

Виламавшись з Хазаро-іудейського каганату, трайб полян під проводом свого харизматичного вождя, князя київського Святослава Ігоревича змушений був або відтворити імперську структуру на власному рівні, або знайти собі нового «господаря», не говорячи про реальну можливість деградації, що легко досягається зустрічними зусиллями трайбалістських радикалів та імперських консерваторів. Шлях «нового господаря» поляни вже пройшли, коли до 826 р. були васалами Деревлянської держави та, рятуючись від неї, знайшли собі іншого покровителя в особі хазаро-іудейського кагана. За часів Аскольда та Діра поляни вступили на стежу творення власної імперії, яка, утверджуючись власне як імперія, несе у собі різноманітність трайбів з їх цінностями, проголошуючи вищою, власне імперською цінністю, дотримання членами цих трайбів одних і тих же норм – уставів та уроків (з часу Ярославичів – «Руської правди» та православ'я).

Русь-імперія виступає як «космос», що є досконалим сам по собі. Він може вмістити всередині себе певні хаотичні залишки. Він цей «свій